

ri prædictum sit, quia Iesus ad salutem utriusque sexus uenit. Iesum sequitur etymologia nominis, cum ait: **Ipsè enim saluum faciet populum suum.** Vere Iesus, quod salu^s esse possit. **A peccatis.** Contra Iudæos, qui putant populum de captiuitatibus, non de peccatis per Christum liberandum, eorum. Nota quod eius est salus, nostra uero sunt peccata.

IN DIE SANCTO

Natiuitatis domini. Iohannis .I.

In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et re.

Dominicę natiuitatis diem, qua temporaliter natus est, annua reuolutione colentes, liber oculos mentis ad contemplandam naturam diuinitatis conuertere: & quia in tribus euangelistarum dictis, **Matthei scilicet, Marci & Lucę,** modus humanę natiuitatis describitur, ad substantialem dei patris essentiam, oportet beati Iohannis euangelistę dicta considerare. De cuius euangelio loquenti, breuiter quidem, sed rationabiliter commemorandum uidetur, quare tam domini dilectus discipulus, in ordine euangelistarum

NATIVITATIS DOMINI 73

ponatur extremus. Quia enim suum euangeliū scripsit nouissimus, ideo iure ponitur ultimus: iam uero tria euangelia scripta erant, atque in uniuersum orbem diuulgata. Per **Matthæum** quippe in **Iudæa**, per **Marcum** uero & **Lucam** in gentibus. Ipse autē post ascensionē domini, per sexaginta ferme annos euangelium suum, absque ullo adminiculo scribēdi, **Asiæ** partibus prædicauit: sed postquam à **Domitiano** impiissimo **Cæsare** ac crudelissimo tyranno, propter in superabilem euangelizandi constantiam, in **Patmos** insulam exilio esset relegatus, eruperunt hæretici in ecclesiam, **Marcion**, **Cerinthus**, & **Ebion**, & alij filij diaboli, quos ipse in epistola sua **Antichristos** appellat, qui eā diuersis dogmatibus scindere conati sunt, dicentes **Christum** ante **Mariam** non fuisse. Postea uero cum permittēte piissimo rege **Nerua**, regressus de exilio, **Ephesi** moraretur, rogatus traditur ab uniuersis episcopis & presbyteris, ut quia iam in tribus euangelistarum libris (ut diximus) temporalem domini natiuitatem pleniter habebat expositam, eis de diuinitate sermonem faceret, & ad memoriam futurorum scriptū relinqueret, ut scilicet post eius recessionem de mundo, haberent fideles unde fidem suā munirent, & hæreticorum falsa dogmata destruerēt. Quod primum se negauit facturum, sed illis in prece persequerantibus, non aliter hoc facere acquieuit, nisi prius triduo ieiunio omnes in commune dominum precarentur. Quod cum libētissime ab omnibus factum esset, die tertia expleri ieiunij, tanta domini gratia, secundum sui nominis congruam interpretationem dicitur repletus, ut usque ad contemplandam diuinitatis substantiæ naturam ultra omnes

homines raperetur, & regem in decore suo cernens, de ipso purissimo fonte diuinitatis hauriret, qđ nobis sitientibus propinaret, & sic per totum sui euangelij textum pauca de humanis actibus saluatoris in serens, sufficiēter ex diuinitate scripta reliquit. Vnde bene in cœna super pectus dñi recubuisse dicit. Quia em̄ in pectore Iesu sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, inde gustās quām suavis est dñs, nobis esuriētibz cibum uitæ æternæ est impartitus. Vnde bene inter quatuor animalia aquilæ speciē racionabiliter habere describitur, quia sicut aquila præ cæteris auibus altius uolat, & præ cunctis animantibus iubar solis irreuerberatis oculis cōtēplatur, ita Iohannes præ cunctis hominibus subtilius ex diuinitate sensit, & præ cunctis mortalibus altius æterni solis naturam cōtemplatus est, dicēs: In principio erat uerbum, & uerbū erat apud deum, & deus erat uerbum. Alij em̄ Euangelistæ Christum in tempore natū describunt, ille uero ante om̄ia tempora eum fuisse commemorat, dicens: [In principio erat uerbū] Alij eū subito hoīem inter hoīes apparuisse cōmemorāt, ille semp̄ cū deo patre manere ostendit, dicens: [Et uerbū erat apud deū] Alij hunc uerū hominē describūt, ille uerū cōfirmat deū, dicens: [Et deus erat uerbū] Alij corporaliter de Maria uirgine natum, tēporaliter inter hoīes conuersatū fuisse asserunt, ille cū deo patre semp̄ fuisse demonstrat, dicens: Hoc erat in principio apud deum. Alij signa & uirtutes quas inter hoīes fecit, ille qđ deus per filiū om̄em creaturā cōdiderit manifestat, cū ait: Om̄ia per ipsum facta sunt & sine ipso factū est nihil. Et mirabili ordine beatus Iohānes Euāgelista in ex-

ordio sui evangelij, & fidem credentium roborat, & hereticorum falsum dogma damnat. Fuerunt enim heretici qui dicebant: si ergo natus est Christus, erat tempus quoniam ille non erat. Quorum errorem euangelista in ipso exordio sui evangelij destruit, cum dicit: [In principio erat uerbum] Quia non dixit, in principio coepit esse uerbum, sed in principio erat uerbum, ostendit nullum tempus eius naturam antecessisse, sed ipsum ante omnia tempora semper esse, sicut ipse in euangelio dicit: Ego principium, qui & loquor uobis. Et in prophetis: Dominus possedit me in initio uiarum suarum antequam quicquam faceret a principio, ab eterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Et iterum: Quoniam prae parabat caelos, aderam, simul cum illo componens omnia. Hinc per Psalmistam dicitur: Priusquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis, a seculo & usque in seculum tu es deus. Iterum fuere alij ueritatis inimici, qui tres personas sanctae trinitatis negare uolentes, dicerent: Pater quando uult, filius est: quando uult, spiritus sanctus est: filius quando uult, pater: quando uult, spiritus sanctus est: spiritus sanctus quando uult, pater est aut filius, idem tamen unus est. Et horum falsissimum errorem uerax euangelista dissipat, cum subiungit: [Et uerbum erat apud deum.] Si enim alter apud alterum erat, manifestum est, quia alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. Nec pater iuxta illorum fallaciam aliquando mutatur in filium, aut filius in patrem, neque spiritus sanctus in patrem aut filium, sed pater semper est pater, filius semper est filius, spiritus sanctus semper est spiritus sanctus. Non enim diuina natura uel substantia mutari potest, teste Iacobo apostolo, qui ait: Apud quem non est transmutatio,

Johan. 8.
Proph. 8.

Psalm. 89.

Jacobi 1.

nec uicissitudinis obumbratio. Item fuerunt alij filij diaboli, qui Christum hominem tantum crederent, deum uerum negarent. Et horum fallaciam spiritali mucrone euangelista ampurauit, cum adiungit: **Et deus erat uerbum.** Congrua enim ratione coeternus patri filius uerbum dicitur, quia sicut nos interiore cordis nostri uoluntatem per uerbum patefacimus, ita deus pater per filium cuncta quae uidentur operatus est, teste **Psalmista** qui dicit: **Verbo dei caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum.** Sive uerbum patris filius dicitur, quia ait **Apostolus**: uirtus & sapientia est patris. De quo alibi **Psalmista** ait: **Erexit autem cor meum uerbum bonum.** Fuerunt rursus alij, qui deum Christum quidem crederent, sed ex **Maria** exordium sumpsisse putarent, quorum unus mente captus dixisse fertur: **Non in uideo Christo factio deo, quia si uolo, possum fieri similis illi.** Et horum nefandissimum errorem sanctus **Euangelista** opprimit, cum adhuc subiungit: **Hoc erat in principio apud deum.** Ostendens illum non ex tempore incrementum sumpsisse, sed semper in coeterna substantia cum patre esse. Item fuerunt & alij ueritatis inimici, qui quasdam creaturas a deo, quasdam a quodam principe tenebrarum factas assererent, & hos destruit euangelicus sermo, cum adiungit: **Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.** Quae enim subsistunt, per ipsum facta sunt, sicut scriptum est: **Qui manet in aeternum, creauit omnia simul.** Non quaedam bona, quaedam mala, ut illi putauerunt, sed omnia ualde bona, sicut scriptum est: **Vidit cuncta quae fecit, & erant ualde bona.** Quod uero quaedam creatura mala esse uidetur, propter peccatum hominis contigit, sicut per quendam sapientem dicitur: **Bestiarum**

Psal. 33

1. Cor. 1.

dentem scorpion & serpentes, omnia in uindictam creata sunt. Nam peccatum, quia subsistendi naturam non habet, non est a deo creatum, sed a diabolo inuentum, & ideo nihil est, & quicquid non subsistit, nihil est, sicut de cultura idolorum Apostolus dicit: Scimus quia nihil est idolum. Fuerunt & alij heretici, qui diuinam naturam substantiam subtilius quam deberent persequerantes, unigenitum filium dei, in diuinitatis forma a deo factum, & non a patre dicerent genitum, sicut fuit Arius, ut per hoc eum minore patre assererent, quod non ex deo genitum, sed a deo factum predicarent. Quorum errorem uel demeritum fide armatus Euangelista conculcat, cum dicit: [Omnia per ipsum facta sunt.] Si enim omnia per ipsum facta sunt, ipse non est factus, qui omnia fecit: & ideo non creatura, sed creator: non factura, sed factor, in æqualitate patris credendus est, sicut ipse ait in euangelio: Ego & pater unum sumus. Et quia aliam creaturam rationalem rationabilis dei sapientia creauit, ne putares eius uoluntatem esse mutabilem, ut subito uellet facere aliam creaturam quam in æterna sua dispositione non fecisset, rem necessariam euangelista subiunxit, dicens: **Quod factum est, in ipso uita erat.** Qui uersus culus ita distinguendus est, ut primum dicamus, quod factum est, deinde inferamus, in ipso uita erat, & est sensus: Quod factum est ab illo, in tempore apparuit, siue uiuus siue uita carens, in ipso uita erat, id est in eius æterna sapientia, etiam illa quæ non uiuunt, antequam crearentur, uiuebant, scilicet ante initium mundi, quia ut postea fierent dispositum erat, ac per hoc quasi factum erat, quia omnis creatura in ipso filio dei imaginata erat. Quod ut manifestius possit intelligi, de rebus uisibilibus exemplum adhibeamus, uerbi gratia: **fa-**

1° Cor. 8.

Johan. 10

ber lignarius pergit in syluam, inspicit arborē, cogitat ex illa facere arcam, uel quodlibet uas. & cum arbor maneat adhuc nō scissa, iā in eius sapientia quæ ex longitudo & latitudine futura sit, cōsideratur, cuius fabrica in eius arte ex eo uiuere comprobatur, cum tamen ex se non uiuat, quasi aut uetustate aut igne consumpta fuerit, iterum eiusdem quātitatis & qualitatis nouit uas fabricare. Ita deus omnipotens, antequā mundum crearet, antequam mundi creaturas in proprias species formaret, in eius sapientia, nō solum quæ uiuunt, sed etiā quæ uita carent, uiuebāt. Sed ne aestimares om̄em creaturam in hoc seculo uitam habere uel illuminatā esse, recte subdit: Et uita erat lux hominū. Quod est aperte dicere, quia ipsa uita & sapientia per quam cuncta sunt creata, & in qua per quandam rationem (ut dictum est) uiuere dicuntur, lux est hominum. i. rationabilium creaturarū, non irrationabiliū. Non em̄ bestia & pecora, sed homines illuminantur, qui rationabiles sunt. Licet nāq; bestia uiuant, tamen non illuminantur, ut possint sapientiam & intellectum atq; spiritū discretionis habere. Quibusdā em̄ creaturis tribuit esse, uiuere, sentire, & non discernere, ut animalibus: alijs esse, uiuere, sed nō sentire, ut arboribus: alijs etiam esse, nec uiuere, nec sentire, ut petris. Hominibus autem tribuit esse, uiuere, sentire, atq; discernere. Vnde bene illuminati sunt, q̄ ad imaginē dei creati sunt. Sed & animalis quicumq; est hō, non percipit ea quæ sunt spiritus dei. Sed quia nullam excusationem de ignorantia carnaliter uiuentibus æterna dei sapiētia reliquit, recte subinfert: Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non cōprehenderunt. Tenebræ em̄ homi-

nes sunt iniqui, homicidæ, adulteri, raptores, immundi, & his similiū patratores. De quibus per Iohānem dicitur: Omnis qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quod eat, quia tenebræ excæcaverūt oculos eius. Vnde & Apostolus credentibus ait: Fuitis aliquando tenebræ, nunc autē lux in dño. Sic lux in tenebris lucet, quia hi qui carnaliter uiuunt, de ignorantia excusationem habere nō possunt, quando sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nesciūt. Quia em̄ sensum rationalem, per quem & dñm & eius uoluntatem possunt cognoscere, carnaliter uiuentes obtenebrant, lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Sol et autē contingere aliquoties, ut maioris sensus acuminē, hi qui carnaliter uiuunt, splendeant, quā illi qui simpliciter, sicut dominus ait in euangelio: **Filij huius seculi prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt.** Igitur lux in tenebris, quia quamuis iniqui homines nō uideant lucē. **1. Christū**, tamen opera eorum mala uidentur à luce, scilicet à Christo, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, Psalmista teste q̄ ait: **Vultus autē domini super facientes mala.** Verbi gratia, si ponatur cæcus ad solem, sicut ipse non uider lumen solis, sed circumfunditur ab ipso, sic prædicti homines non uident deum, sed uidentur à deo. & ideo quia deus hos uider, lux in tenebris lucet, id est, in ipsis hominibus, uel certe in tenebris lux lucet, quia ipsa sapientia per quā nos homines esse cognoscimus, & aliquid facere intelligimus, comparati iumentis insipientibus, & similes facti, ueram lucem, id est, deum, nos qui sumus tenebræ non comprehendimus. Vnde bene dicit Euangelista: **Et tenebræ eam non**

x. Iohā. a

Ephes. 5

Luce. 16.

Psalm. 33.

2. Cor. 6.

comprehēderunt. Nulla quippe participatio (ut ait Apostolus) luci ad tenebras, nulla cōuentio Christi ad Belial, nec pars fideli cum infideli. Quia uero dei lucem ineffabilem humana mens in tenebris posita, subito uenientem sustinere nō poterat, ne in his tenebris remaneret, ipsa lux uentura, mundo prami sit hominem ante se magni meriti, uelut lucernā ante diem, luciferum ante solem, per cuius testimonium & prædicationem, ad uidendam ueram lucem, simplicitudo mētis humanā præpararetur, et cognoscere retur deus & homo. Si enim dñi lux subito nobis appareret, magis inde excecāremur q̄ illuminaremur. Sed paulatim dñs per patriarchas & prophetas, suū aduētum nobis denūciare uoluit, ut uerbi causa, sicut cum in ualle consistimus, orientem solem cernere non possumus, tamen in eis summitatem ascendentes, illius ortum resplendere uidemus, & scimus ipm radiare cito. Ita & dñs, per sanctos suos mentes nostras ad suam lucem contemplandam trahere uoluit. De quibus montibus fuit iste, de quo & subditur:

Fuit homo missus a deo. Vbi in primo uerbo obedientie uirtus in illo commendatur, cum dicitur, [fuit homo missus a deo.] Non enim à semetipso, id est, sua præsumptione uenit, sed à deo missus est. Aliud est enim à se uenire, aliud à deo mitti. A se quippe uenit, qui præsumptiue, in eo quod docet, suā gloriam querit. Vnde de pseudoprophetis dictū est: Ipsi ueniebant, & non mittebam eos: loquebantur, cum non præceperam illis, ergo non erat de talibus Iohānes, sed potius ex illis erat, quibus saluator ait in euāgelio: Ego uos elegi de mundo, ut eatis, & fructū adferatis, & fructus uester maneat. A deo quippe mit-

Jerem. 23.

Iohan. 15.

NATIVITATIS DOMINI 81

itur, qui in eo quod docet, dei laudem & animarum
lucra quærit, qualis erat **Moyſes**, cui dictum est: **Ve-**
ni, & mittam te in Aegyptum. qualis erat **Iſaias** pro-
pheta, qui, dicentẽ domino: **Quem mittam, & quis** **Iſai. 6.**
ibit nobis ad populũ istum? respondit: **Ecce ego, mit-**
te me. Talis erat **Iohannes Baptiſta**, de quo dicitur:

[Fuit homo miſſus à deo.] Quid uocabatur homo
ille? ſequitur: **Cui nomẽ erat Iohannes.** Ad qd
autẽ miſſus ſit à deo, manifeſtatur cũ ſubditur: **Dic-**
venit in teſtimonium, vt teſtimoniũ perhibe-
ret de lumine. Vt quid teſtimonium perhibuit de
lumine? Declaratur cũ ſubinfertur: **vt omnes cre-**
deret per illũ. Nõ dixit ut oẽs crederet in illũ, quia
maledictus homo qui confidit in hoĩe, ſed ut omnes
crederent per illum, id eſt, per eius teſtimonium oẽs
crederent in **Chriſtum.** Aliud enim eſt credere illum,
aliud per illum, aliud in illum. **Crede** illũ, & per il-
lum, ad fidelem hominem referri poteſt: credere au-
tem in illum, niſi ad deum nõ pertinet, uerbi gratias
Credo Paulũ, & per Paulum credo, id eſt, p eius prædi-
cationem, tamen non credo in **Paulum**, ſed in deum
quem prædicat. **Hon erat ille lux, ſed vt teſtimo-**
nium perhiberet de lumine. Quærit, quare eũ
gelĩſta dicat de Iohanne dilecto domini, & inter na-
tos mulierum maiore, nõ erat ille lux, cum dominus
discipulis dicat: **Vos eſtis lux mundi.** Sed ad hæc faci-
lis patet reſpoſo, quia alia eſt lux quæ illuminat, alia
quæ illuminatur. **Lux** eſt quæ illuminat, quæ nec ini-
tium accipit, nec fine concluditur, nec augmentũ ca-
pit, nec defectum patitur, ſed ſemper æqualis perma-
ner. Cui luci, id eſt, **Chriſto**, ſi comparentur homines,
tam minores quàm pfectiores, tenebræ cõputabuntur.

Nam & nostra iustitia si illius iustitiæ cōparetur, iniustitia reputabitur. Illuminantur enim homines, ut lux sint, ab illo qui ait in euangelio: Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Qualis erat iste Iohannes de quo dominus alibi ait: Ille erat lucerna ardens & lucens, ardens dilectione & amore, lucens sermone: sed non esse Iohānes lux dicitur, ad comparationem ueræ lucis, quæ omnes illuminat, & a nullo illuminatur. Tantum enim distat inter lucem quæ illuminat, & quæ illuminatur, quā tum inter lucernam & luciferum & solem. Illa est igitur principalis lux, de qua adhuc subdit: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Vbi cum omnem hominem uenientem in hunc mundum posuit, ostendit quia siue spiritali gratia, siue naturali ingenio illuminentur homines, tantum ab illo possunt illuminari, a quo procedit omnis sapientia, cum quod fuit semper & est ante æuū. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Hic manifeste euangelista in mundi uocabulo, tres differentias ostendit. Aliquādo enim mundi nomine sancti significantur, aliquando situs orbis terrarum, aliquando mundi amatores. Quod ergo ait, [in mūdo erat,] ad sanctos pertinet, de quibus alibi dominus dicit: Non uenit filius hominis ut perderet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Et Paulus apostolus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quod uero subiungit, [Et mūdos per ipsum factus est,] ad sitū pertinet orbis terrarū, iuxta illud quod dominus ait in euangelio discipulis: Euntes in mundum uniuersum. Quod autem in

Iohan. 5.

2. Cor. 5.

fert, [& mundus eum non cognovit,] ad mūdi pertinēt amatores. De quibus alibi dominus ait: Pater iuste, mundus te non cognovit. In eo uero quod ait, [In mundo erat,] ostendit per diuinitatem eū ubique esse præsentem: quia nullo cōcluditur loco, uel excluditur, sed ipse est superior & ipse inferior, ipse interior & ipse exterior. Legitur [in mundo erat,] id est, in orbe terrarum. Quidam tamen in mundo, in sanctis hominibus exponunt. [Mundus per ipm factus est,] quia om̄is creatura per ipsum, & ab ipso facta est ex nihilo. [& mundus eum nō cognouit,] id est, mundi amatores. Recte enim mundi amatores, mundi nomine uocantur, quia mente & desiderio mundum incolunt. Visibiliter autem eum signa facientem, scilicet Iudæi uiderunt, & ipsum non cognouerunt. Nam cælum cognouit, quando eo nato nouam stellam misit: mare cognouit, quādo sub plātis eius se calcabile præbuit: terra cognouit, quando eo moriente contemuit: sol cognouit, quia radios suos in eius morte abscondit. Sed (ut diximus) mūdi amatores, scilicet Iudæi, non cognouerunt, de quibus adhuc subiungitur: In propria uenit, et suum non receperunt. In propria quippe uenit, quia non solum ex stirpe Iudæorum carnem assumpsit, sed etiam inter eos docuit, prædicauit, signa & uirtutes inenarrabiles ostendit. [sed sui eum non receperunt,] id est, Iudæi quos sibi peculiariter prioribus temporibus uelut proprios ascuerat, quos in terra repromissionis eiectis hostibus habitare fecerat, quibus legis notitiam dederat, & ad quorum eruditionem prophetas miserat, & ex quibus nasci elegerat. Sive certe [in propria uenit,] quia in mundo

apparuit per humanitatem, quæ fecerat per diuinitatem. Venire quippe & abire, humanitatis est: manere & esse, diuinitatis. [Sed sui eum non receperunt] .i. hoïes quos ad imaginem & similitudinem suã fecerat, magna ex parte in eum credere noluerunt. Sed nunquid omnes ab eius notitia alieni remanserunt? Non. Nam sequitur: **Quotquot autem receperunt eum.** Illi eum receperunt, qui eum à patre missum filium dei crediderunt. Sed quid eis profuit quod eum receperunt? **Dedit eis (inquit) potestatem filios deificari, his qui credunt in nomine eius.** Vbi larga misericordia dei ostenditur, quoniam qui serui non fuerat digni, etiam filij uocantur: non per naturam, sed per adoptionis gratiam, ut hic hæredes dei per fidem, cohæredes efficiamur Christi per gratiam, iuxta quod idem Iohannes in fine euangelij sui scripsit, dicens: **Hæc autem scripta sunt ut credatis, quoniam Iesus est filius dei, & ut credentes, uitam habeatis in nomine eius.** Quid ergo benignius, quid misericordius, quam unicus filius dei, nolens manere solus, nostra carne sumpta, nos fecit dei filios, & sibi adoprauit in fratres, ut quod ipse habebat per naturam, nos haberemus per gratiam? **De quibus ipse dicit in euangelio: Quicumque fecerit uoluntatem patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est.** Et post resurrectionem discipulos fratres uocare dignatus, ait: **Ite, nunciate fratribus meis.** Ad hæc adoptionem non uenit, nisi qui fide crediderit in nomine eius, quoniam sicut scriptum est: **Iustus ex fide uiuit, sine qua impossibile est placere deo.** Et ne putares hanc natiuitatem carnalem esse & non spiritalem, recte subiungitur: **Quinoniam ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri.** In quo loco

Math. 7.

habac. 2.

tum ex sanguinibus posuit, contra regulā artis gram-
 maticæ fecit, quia apud grāmaticos sanguis semper
 singulariter, & nunquam pluraliter enunciaur scđm
 regulam. Sed non curæ fuit **Euangelistæ** obseruare
 regulam artis grammaticæ, ut perfectius sensum ex-
 plicare posset. Si em̄ diceret ex sanguine, uiri tm̄ uide-
 retur significare semen, & non pleniter quod uellet
 exprimeret: cū uero dicit ex sanguinibus, uiri parit̄
 & feminæ coniunctionē ostendit. **V**nde ne quis in-
 terrogaret, quare ex sanguinibus dixisset, exponen-
 do subiunxit, dicens: [Neq; ex uolūrate uiri, neq; ex
 uoluntate carnis.] **C**arnem, p uxore posuit, iuxta il-
 lud quod scriptum est: **H**oc nunc os ex ossibus meis,
 & caro de carne mea. **E**t erunt duo in carne una. **E**ph. 5.
Apostolus, **N**emo unquā carnē suam odio habuit,
 sed nutrit eam & fouet, **V**el ex sanguinibus. i. uitijs
 & peccatis, sicut per Psalmistā dicitur: **L**ibera me de
 sanguinibus deus deus salutis meæ. **S**ed ex deo
 nati sunt. **Q**ualiter uel quō ex deo nascatur hoies, **J**ohan. 3.
 ut filij dei sint per adoptionē, dñs alibi manifestat, di-
 cens: **N**isi quis renatus fuerit ex aqua & spū sancto,
 nō potest introire in regnū dei. **E**t iterum: **Q**uod na-
 tum est carne, caro est. **E**t qđ natū est ex spiritu, spūs
 est. **V**na est em̄ natura carnalis, altera spiritalis. **V**na
 uisibilis, alia inuisibilis. **E**t uerbū carofactū est,
 & habitauit in nobis. **V**ersiculus iste ex superiori-
 bus p̄der, ac si diceret **Euāgelista**: **V**t hoies per ad-
 optionē filij dei fieri possent, illud uerbū qđ erat in
 principio, deus apud deum, illud inquā uerbum fa-
 ctum est caro. i. deus factus est homo, non tm̄ in car-
 ne cōuersus, assumens qđ non erat, nec desinens esse
 quod erat, p̄manens deus, factus est hō. **Q**ui cuncta

fecit in forma dei, id est, cum esset deus, factus est in forma serui, factus est qui fecerat, ut inueniretur qui perierat. Sed cū dicit, [uerbū caro factū est,] carnis noīe perfectū hominē significat, qui cōstat ex anima rationali & carne. **V**isus namq; scripturæ est, aliquando per solam animā, aliqñ per solam carnē totū hominē significare. Animæ noīe totus homo significat,

Gene. 4.6. sicut scriptū est: **D**escēdit Iacob in Aegyptum in animabus lxx. Iterū carnis noīe totus homo significat, sicut scriptum est in Propheta: **E**t uidebit omnis caro salutare dei, **N**on enim animæ sine corporibus in Aegyptum descenderunt, nec caro sine anima salutare dei uidere poterit, sed alibi (ut diximus) p solam animā, alibi per solā carnē totus homo significatur. Ita ergo & hoc in loco cū dicit: [uerbū caro factum est,] nō aliud est dicere, quā deus homo factus est ex anima rationali (ut diximus) & carne. **F**uerūt em̄ nōnulli heretici, qui dixerūt dñm carnē absq; anima suscepisse. Si em̄ quod minus est, fecit, utiq; & quod maius est, suscepit. Qui em̄ pro liberandis animabus carnem suscepit, sine dubio humanam animā suscepit.

De qua ipse loquitur: Potest atē habeo ponendi animam meā, & iterū sumendi eam. **E**t iterū: **T**ristis est anima mea usq; ad mortē. **Q**uod uero subditur, [& habitauit in nobis,] ad illos specialiter pertinet, qui bus uisibiliter apparuit, & cum quibus corporaliter conuersatus est. **V**el aliter, [habitauit in nobis,] ut habitaremus in ipso, habitat in nobis protegendo, habitamus & nos in ipso ut protegamur ab illo.

Ut autem inter nos habitare posset, cum esset in forma dei, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui ac

cipiens, in similitudinem hominum factus, & habi-
 tu inuētus ut homo. Et vidimus gloriam eius,
gloriam quasi unigeniti a patre. Gloriam eius
 uiderunt in humanitate, qui uidere non poterant in
 diuinitate, quia quam ante incarnationem uidere nō
 poterant, uidere postquam uerbū caro factū est. Glo-
 riam igitur dei lætētis in hoīe, illi specialiter uideūr,
 qui eū miraculis coruscantem conspicerere meruerūt.
 Illi quoq; eius gloriā manifestius conspexerunt, q̄ eū
 ante passionē transfiguratū in mōre contēplati sunt,
 audientes desup uocē patris intonantē: **Hic est filius** Matth. 3.
meus dilectus, in quo mihi cōplacui. De quibus unus
 fuit iste Iohānes, de q̄ talia reuelata sunt, & per quem
 talia signa sunt monstrata, quæ nullus facere posset,
 nisi qui unigenitus patris esset. Nā & post resurrectio-
 nem spiritus sanctus eosdē discipulos obūbrare atq;
 replere dignatus est, ut per hæc & unigenitum dei co-
 gnoscerēt filium, & ex matre primogenitum. Sed est
 differentia inter unigenitum & primogenitum, quia
 non omnes primogeniti unigeniti, sed omnes unige-
 niti primogeniti uocantur. Primogenitum enim di-
 cimus, nō solū quem alij sequuntur, sed etiam quem
 nullus præcedit. Ex eo aut̄ qd̄ euangelista Matthe⁹
 ait, Donec peperit filiū suum primogenitū, occasio-
 nē trahere uoluerunt hæretici, beatæ Mariæ uirgini-
 tatē infamare cupientes. Dixerunt enim eā alios fili-
 os post dñm ex Ioseph habuisse, & ipsos esse uolue-
 runt, qui in euangelio fratres domini appellātur, nō
 considerantes, quia fratres in scripturis uarijs modis
 uocantur. Aliquando enim natura fratres dicuntur,
 aliquando cognatione, aliquando gente, aliquando
 etiam dilectione. Natura, sicut Cain & Abel, Esau &

- Gene. 12.** Iacob, Petrus & Andreas. Cognatiōe, ut Abraam & Lot, iuxta quod ipse Abraam ait: Ne quāso sit iurgi um inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos, fratres enim sumus. Similiter Iacob & Laban, eodem Laban dicente: Num quia frater meus es, grati seruius mihi? Gēte, sicut omnes Iudaei fratres dicti sunt, dicente ipso latore legis Moysē: Si constituendo constitueris super te regem, non habebis potestatem aliā gentis hominem cōstituere, sed eū qui sit frater tuus, id est, de gēte tua. Dilectione, sicut omnes Christiani fratres uocātur, dño discipulis dicēte: Omnes enim uos fratres estis, Eodem modo fratres domini cognatione dicti sunt, quia de illius erāt, p̄genie. Ergo dñs non solum unigenitus, sed etiā primogenitus dicitur, quod nō solum alij ex Maria post eum nati nō sunt, sed quia ante eum nullus. Quod autem subiungitur, plenum gratiæ et ueritatis, singulari gratia dei filio in homine quē assumpsit datū est à patre, ut ex quo homo esse inciperet, p̄fectus esset deus, p̄fectus & homo. Nec eandem gratiam ad mensurā accepit ut puri hoīes, sed factus homo plenus gratia fuit, sicut dicit Apostolus: In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Et Iohānes baptista: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiā pro gratia. De qua plenitudine gratiæ per Psalmistā dicitur: Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ pro cōsorbibus tuis. Veritate quoque plenus fuit, sicut ipse in euangelio dicit: Ego sum uia, ueritas, & uita.

DE SANCTO STEPHANO
phano Protomartyre. Matthæi xxiiij.